

Ibar Ezkerreko ekonomiaren bilakaeraz zenbait ohar

2000. urtean Trapagarango Olaso jauregian emandako hitzaldia¹.

Bertan XIX. menditik XXI. mendera doazen aldaketa ekonomiko nagusiak aipatu nituen.

Hona punturik garrantzitsuenak:

1. XIX. mendean

Bizkaia pobrea zen Lege zaharraren aroan, Foruen aroan. Dena den, Foruek subiranotasun maila bat adierazten zuten².

Kasurako, Bizkaiko Foruak mearen esportazioa debekatzeko ahalmena zeukan. Hori dela eta, jadanik 1795ean Francisco Zamora-k Godoy-ri idatzi zion foruen 'oztopoak' kentzeko asmoekin³.

a) Geroxeago, **lehen Gerla Karlista** gertatu zen, 1833-1993:

- Muga-kontrolak Pirinioetan jarri ziren
- Bizkaiko oligarkiak industriaren (batez ere metalen) espainiar merkatua menperatu zuen, atzerritar konkurrentziaren aurka babesturik egonda
- 1841ean, Bolueta altzairu-fabrika eraiki zen
- 1846an, Ybarra anaiak Nuestra Sra de la Merced martxan jarri zuten
- 1855ean, Nuestra Sra del Carmen.
(Azken biak Ibaizabal ibaiaren ibarrean.)
- 1857an, Banco de Bilbao eraiki zen
- Beranduago, 1891n, Banco de Vizcaya

Esan bezala, Foruen arabera, meategietako ustiaketa kontrolatuta zegoen, Bizkaiko burdina atzerritarren esku jartzea debekatu.

Dena den, soilik mearen %10 geratu zen Bizkaiko burdinoletan, gainontzekoa -%60tik %70ra- atzerrira joaten zen, britainiar altzairu-enpresetara.

b) **Bigarren Gerla Karlista** (1872-1876):

- Zergak espainiar estatuari ordaindu behar zitzaizkion
- Epealdi honetan lanpostu asko sortu ziren, langileen baldintza ekonomikoak (alokairu oso murrizak) eta sozialak (lan egiteko baldintzak) oso kaxkarrak izanik
- Kanpotik jende asko etorri zen gure Ibar Ezkerrera

Ondorioz, sindikatuen sorrerak eta alderdi politikoenak.

¹ 2000ko Ander egunean, Trapagarango Olaso jauregian hitzaldia eman nuen, "Ibar Ezkerreko ekonomiaren bilakaeraz zenbait ohar" izenekoa.

² Arostegui, J. (1984) *El Carlismo y los Fueros*, in EUTG, Historia del Pueblo Vasco.

³ Mañaricua, A. (1973) *Historiografía de Vizcaya*.

(Nahikoa da Larrainetako eta Zugaztietako zenbait etxe ikustea, orain ere, jakiteko zer-nolako egoeran bizi zen jende hura.)

1878an, Kontzertu Ekonomikoa martxan jarri zen, horrela Bizkaian, Araban eta Gipuzkoan zergen araudi bat antolatu zen:

- Barnerako zergak biltzeko
- Kanporako, Espainiari Kuota edo Kupo bat ordaintzeko
- Diputazioak ziren subjektu fiskalak

1878tik 1936ra zerga horiek sektore 'berezien' alde antolatu ziren, Bizkaiko diputazioan oligarkia industrialia buru zelarrik.

Espainiar Haziendari egindako ordainketa aldatu egingo da. Kasurako, 1895ean bildu zenaren %46; 1926an bildu zenaren %29.

Zerga horien berezitasunak:

- Kontsumoan kargatua
- Nekazaritza abandonatua
- Garapen industrialeko eta merkataritza handiko enpresek presio fiskal txikia jasotzen zuten

(Nolabait burgesia handiaren aldeko jarrera garbia zegoen.)

Gogoan hartu behar dena hau da: ordainketa kontzertatua euskal fiskalitatearen behar bat (betebehar bat) sortzea izan zen, lehen Gerla Karlistaren aurrean existitzen ez zena.

Hau da, 1839an eta 1876an Foruen deuseztapenarekin batera, eredu ekonomiko bat lurperatu zen.

Kontzertu Ekonomikoa:

- Botere ekonomiko batzuen artean egindako akordioa
- Burgesiaren aldeko tresna⁴

c) Konde siderurgikoak

XIX. mendearen bukaeran, industrializazioarekin batera beste aro berri bat irekitzen zen, non familia gutxi batzuek aparteko kapital metaketa lortu baitzuten. Aro honetan sortu zen Bizkaiko oligarkia, 'siderurgi kondeak'⁵. Burgesia berriak esportazioa, kontzertu ekonomikoa eta estutu espainiarraren babesa bultzatzen zituen, P. de Azaola-ren analisiak erakusten duenez⁶.

Ikus dezagun industrializazioaren hasiera hori:

⁴ Meza, R. (1999) *El Régimen de Conciertos Económicos y Administrativos 1841/1900*. Halaber, De Zavala, F. (1977) *Fueros y Conciertos Económicos*.

⁵ García de Cortazar, F. (1984) *La oligarquía vasca*, in EUTG.

⁶ Azaola, P. (1906) *La política económica mundial y nuestra reforma arancelaria*.

- 1841ean mugen aldaketak (Ebrotik Pirinioetara) antzinako burdinolak babesik gabe utzi zituen
- 1849ko arantzel edo muga-zerga batek burdin mearen esportazioa ahalbidetzen zuen, lehen Foruek debekatu zutena

Ondorioz, burdin mearen aldaketak honelakoak ziren:

- 1862-1870eko epealdian 1,2 tona
- 1871-1880ko epealdian, 7,9 tona
- 1891-1900ko epealdian 49,9 tona

Mozkinak eskuratu zituzten familiak hauexek ziren: Ybarra, Martínez Rivas, Chavarri, Gandarias, Lezama-Leguizamón, Salazar. Baita kanpotar enpresak (britainiarrak, frantsesak eta belgikarrak) ere.

2. XX. mendea

1855etik XX. mende arte Bizkaiak espainiar estatuko burdin fundituaren %77 eta altzairuaren %87 ekoiztu zituen.

P. de Alzola-k esan bezala, babesaren (hots, 1891ko babes-arantzelaren bidez) eta egokitze autartikoaren bitartez lorturiko aberastasuna estatuko langileriaren bizkarretik gauzatu zen.

Estatua zen esparru ekonomikoa, beraz, estatua babestu beharra zegoen arantzelen bidez.

(P. de Alzola da espainiar nazionalismo ekonomikoko horren teoriaririk nagusia.)

Estatuaren barnean jendearen migrazioak ugariak izan ziren, Euskal Herrira. Bereziki, Bizkaira jende askotxo etorri zen.

Kasurako, hona hemen, Ibar Ezkerreko Trapagarango biztanleen bilakaera, bertan Larraineta eta Zugaztieta daude sarturik, alegia, meatzaritzan aritu ziren bi auzo garrantzitsuenak:

Urtea	Biztanleak
1846	679
1857	722
1887	5.114
1897	6.948
1900	6.748
1920	6.964
1930	8.288
1940	7.446
1950	8.444
1960	9.477

1970	11.397
1975	13.397
1986	13.160

Aipaturiko oligarkiaren aurka Sabino Arana altxatu zen⁷ *Bizkaiaren independentzia* aldarrikatuz.

Beranduago, Ramón de la Sota-ren eragina dela kausa, eta Kizkitza (Engracio de Aranzadi) ideologo nagusi izanik, Comución eratu zen.

Comución delakoaren helbururik nagusia Euzkadi Espainian kokatzea zen, autonomia politiko, kultural eta ekonomikoa -kontzertuaren bitartez- bultzatuz. Comución horretan Sota-k edukitako eragina nabaria izan zen⁸ oso.

Abertzaleen arteko bi joerak –Comución eta Aberri (Arana hil eta gero sortu zena)-, hau da, autonomismoa eta independentismoa gaur egun ere ikus daitezke.

Emigratio espainiarra ikaragarria da:

Urtea Bizkaiko biztanleria

1857	160.579
1887	235.659
1910	350.000

Kapital metaketa apartekoa, oso handia da 1890-1920ko tartean, meagintzan, ontzi-olagintzan eta garraioetan, siderurgian eta industrian,...

Bizkaiko oligarkia alde batetik eta Sota eta Comución bestetik lehian daude, baita alderdi politiko ezberdin (PSOE, PC,...) eta zenbat sindikatu (UGT, CNT, SOV, ...) ere.

a) Horrela iristen da **1930eko hamarkadara** eta II. Errepublika espainiarrera.

Kapitalismoan, mundu mailan, 1929ko Depresio Handia ezagutzen da. Kanpotik egondako eskaria jaitsi egiten da eta krisiak Bizkaia ere jotzen du.

Krisi horren ondorioak:

- langabezia
- langileriaren txirotzea edo pobretzea

1933an, Bizkaiko langabezia 100.000 ingurukoa zen, biztanleria osoaren %20.

1930-1935eko epealdik langabezia oso garaia da Ibar Ezkerrean:

- Labe Garaietan (AHV) 2.400 langile langabeziara doaz

⁷ Larronde, J. (1984) *Los orígenes del nacionalismo vasco*, in EUTC.

⁸ Torres Villanueva, E. (1998) *Ramón de la Sota*.

- Babcock Wilcox-en 1.200
- Euskalduna-n 2.000
- Meagintzan 4.000/5.000 langile doaz langabeziara epealdi horretan

Osotara, industria siderometalurgian 1930ean 21.000 langile bazeuden, 1935ean 15.400 zeuden; beraz, murrizketa %20 baino handiagoa zen⁹.

b) 1936ko **Gerla 'Zibilarekin'** eszenatokia aldatzen da

b-1) 1936tik 1978ra

- Alderdi politikorik eza
- Sindikaturik eza
- 1960ko hamarkadan industrializazio berria
- 'Mirari' ekonomikoa, aparteko emigrazioa erraldoiarekin

1965eko biztanleria Bizkaian: 1.100.000

- 1970eko hamarkadan: Europako Ekonomi Elkartea martxan jartzen da

b-2) Errepresioa

Frankismoak langileriaren gain jarri zuen errepresio basatia (baita abertzaletasunarenengan ere). Hego Euskal Herrian bi errepresio mota horiek nabariegia izan ziren.

b-3) Begira diezagun ekonomiari

Frankismoan egondako bilakaera ekonomikoa hiru etapatan banatu ohi dira:

- 1) 1936tik 1950era, autarkia
- 2) 1950etik 1963ra, egonkortasuna
- 3) 1963tik 1975era, garapena eta 'miraria'

Esan bezala, kapital metaketa izugarri bat gertatu zen frankismoan, langileriaren bizkarretik: 1935etik 1950era prezioen indize ofiziala (inflazioa, alegia) 100tik 529ra igo zen, alokairuena 100tik 82,66ra jaitsi zen bitartean.

Langileen ustiapena ikaragarria izan da.

1950eko hamarkadaren bukaeran, AEBren laguntzarekin erregimen frankista teoria neoklasikoak aplikatzen hasten da: sindikaturik eza, superbizipenezko alokairuak, langabezia oso handia (jende asko Europara –Alemaniara- joanda eta abar), gizarte segurantzaren maila oso apala, kutsadura nonahi, ...

⁹ Miralles, R. (1987) *Crisis Económica y paro obrero en la II. República*.

1960ko hamarkadaren 'mirariaren' zenbait ezaugarri:

- politika neoklasikoa ekonomian
- turismotik datozen dibisak
- emigratu den langileriaren kapitala espainiaratzea
- produktu industrialen babesak, arantzelen bidez
- enpresa kutsakorrek: kasu, Erandion 1969an

c) Demokrazian omen

1970eko hamarkadaren bukaera:

- Frankistek babesturiko enpresak eta Europako Ekonomi Elkartea (Seat, kasu paradigmaticoa)
- Langabezia gorantz
- Birmoldaketa industrialak
- Hegora doaz enpresa kutsakorrek eta Labe Garaiak (Hego Korea, Taiwan, Singapur, Malasia, Brasil, India eta gaur egun¹⁰ Txinara) lan-indarra askoz merkeagoa delako, inolako baldintza sozialik edo ekologikorik gabe.

Zer ote da Europako Ekonomi Elkartea, EEE?

- Enpresa handien esparrua
- Banku erraldiena
- Inflazioa kontrolatu beharra dago, moneta komuna jauki ahal izateko; ondorioa: langabezia
- PSOEren politika monetarista (M. Friedman), 1987an diruaren prezioa % 19 zelarik, inflazioa kontrolatzeko asmoz
- Gaur egunean¹¹ PPren politika pribatizatzailea: enpresa handiek gaizki daudenean estatuaren diru laguntza eskatzen dute, eta martxan jarri eta gero pribatizatu egiten dira. Ondorioa: desertizazio industrialak

(Ikus S. Holland (1980) *The Uncommon Market*.)

- 1980ko hamarkadan, Maastricht-eko ituna
- 1990eko hamarkadan, Europako Batasuna

Lehen aipatu bezala, 1965ean, Bizkaiko biztanleria 1.100.000 zen.

Ikus dezagun biztanleria aktiboa eta biztanleria langabetua Bizkaian:

Urtea	Biztanleria aktiboa	Biztanleria langabetua	%
1964	352.700	1.500	0,42
1975	433.300	7.500	1,74
1978	444.900	37.700	8,74
1981	430.000	75.000	17,64

¹⁰ 2000. urtean.

¹¹ 2000. urtean.

1982	425.000	82.000	19,37
1984	446.000	107.000	21,88
1986	450.000	115.000	25,76
1994	474.000	127.000	26,84

Langabezia Europan:

1980ko hamarkadan Europako langabezia 10 milioikoa bazen, 1990eko hamarkadan 15 milioikoa izan da. (Gogora dezagun Maastricht-eko Ituna 1991koa dela.)

d) **XX. mendearen bukaeraren** egoera

Aparteko desorekak daude:

- Enpresa erraldoien eta enpresa txikien artean
- Desoreka sektorialak: arrantzan eta nekazaritzan
- Erregioen arteko desorekak (Ibar Ezkerra eta Sakana)
- Madrilekiko (eta Parisekiko) dependentsia politiko-ekonomikoa, Bruselaren aurrean

Eta gabeziak:

- Fiskalitatea (pizgarri fiskalak eta kanpora begira) Madrilek eta Parisek arautzen dute
- Politika monetariorik eza: Madrilen eta Parisen menpe, erabat. Laster Bruselaren menpe, moneta komunarekin
- Estatuen konpetentziarik eza langabeziaren aurka zenbait neurriak hartzeko

Gehi:

- Mundu mailan, neoliberalismoa nagusi
- Langileriaren segmentazioa
- Teknologia 'berrien' diskurtso faltsua
- Kokapen ekonomiko berriak (lehengoak gehi Txina, Ekialdeko Alemania, Hungaria, ...)
- Lan beltza (espainiar estatuan BPGren %25 bide dena)
- Kapital espekulatzaila: 1980an, egunero 1,5 bilioi dolar mugitzen dituen
- Europari buruzko amaigabeko diskurtso paradisiakoa

3. XXI. menderantz

Mende berriarekin batera, beste aro berrian ere sartu gara, non Lehen Munduko desindustrializazioa, globalizazioa, kanpo-zorra (batez ere 1980tik aurrera azaldu dena), kapital-ihesa, stagflazioa, aurrekontu defizitak eta abar luzetxoa fenomeno berri gisa agertu baitira.

Alde batetik, hori guztia aztertzeko, beste teoria berri bat behar dugu, zeren lehengo eskema pikutara joan baitira. Bestetik, Euskal Herriaren geroa mundu berri horretan kokatu beharra dago.

Aipa ditzagun eztabaidarako zenbat ideia:

- Makroekonomia da funtsa, eta bertan hutsuneak nabariegia dira
- Mikroekonomia bazterrezina da

Makroekonomian dirua da nagusi, bera da agintzen duena mundu mailan: zer ote da moneta? zerk sortzen du langabezia? nola konpon daiteke espekulazioa? zer esan defizit publikoaz? eta subiranotasun ekonomikoaz?

Mikroekonomian argi dago enpresa txikiek eta ertainek laguntza fiskala behar dutela; diruaren prezioa baxua izan behar dela; harreman laboreko berezko markoa garrantzitsua dela; espainiar estatutiko transferentzia guztiak halabeharrezkoak direla (INEM delakoa, gizarte segurantzia eta abar); gutxienezko alokairu sozialaren garrantzia bistakoa dela; Bruselan ahots zuzena behar dugula; inflazioa ez dagokiela langileen alokairuei...

Hamaika afera, ... harik eta EHren subiranotasun politikoa eta ekonomikoa lortu arte.

Luzeegi joan gara. Trapagaranetik hasi eta mundu mailan bukatu.

Kontua argi dago, ordea. Trapagaranen gertatzen dena gero eta gehiago dago lotuta mundua mailan (eta Europan) gertatzen eta erabakitzen denarekin.

Mila esker!

Orain zuen txanda da.

joseba felix tobar-arbulu (donejurgi)

Olaso jauregia

Trapagaran, 2000ko Ander egunean

Gehigarria, 2000tik aurrera¹²

Kapitalismo berriaz jabetzeko, hona hemen zenbat puntu:

- i) Finantza kapitalismoa da nagusi
- ii) Finantza-krisia induzitua izan da
- iii) Krisi teorikoari aurre egiteko, Diru Teoria Modernoa eratu da
- iv) Euskal Herri independentea Europar Batasunean¹³ kokatu beharra dago

Hori guztia eta gehiago ondoko liburu honetan¹⁴ ikus daiteke:

¹² Gehigarri hau 2013ko udan idatzita dago, Lekeition.

¹³ Sarrera gisa, ikus <http://www.unibertsitatea.net/blogak/heterodoxia/2013/07/29/euskal-konfederazio-berrirantz/>.

¹⁴ Ikus http://www.buruxkak.org/liburuak_ikus/2278/Diru%20Teoria%20Moderno%20eta%20finantza-ingeniaritza.html.

Diru Teoria Modernoa eta finantza-ingeniaritza

Halaber, ikus ondoko link hauek ere¹⁵.

¹⁵ UEUn:

<http://www.unibertsitatea.net/otarrea/gizarte-zientziak/ekonomia/krisia-induzitua-izan-da>.

Le Journal du PB-n:

<http://www.unibertsitatea.net/blogak/heterodoxia/2011/08/27/le-journal-du-pays-basque-elkarrizketa/>.

Jatorrizko bertsioa:

<http://www.unibertsitatea.net/otarrea/gizarte-zientziak/ekonomia/le-journal-du-pbk-egindako-galderak>.

GARAN:

<http://www.unibertsitatea.net/blogak/heterodoxia/2011/12/11/elkarrizketa-gara-n/>.

Tolosaldea Hitzan:

<http://tolosaldea.hitza.info/2013/04/17/krisia-ez-da-etorri-ekarri-egin-dute-baina-badaude-irtenbideak>.

Hamaika Telebistan:

<http://www.unibertsitatea.net/blogak/heterodoxia/2013/06/03/hamaika-telebistan-egindako-elkarrizketa/>.

UEUkoek egindakoa:

<http://www.unibertsitatea.net/blogak/heterodoxia/2013/06/13/ueukoek-egindako-elkarrizketa/>.